

POZNATKY Z OSAZOVÁNÍ NÍZKONÁSTAVKOVÝCH ÚLŮ

Ing. Květoslav Čermák

Zhoršující se podmínky pro včelaření, především pastevní, a snaha zvýšit produktivitu včelstev a rentabilitu včelařského podnikání přiměje mnoho včelařů hledat nové a účinnější metody ošetřování včelstev. Jednou z nich je chov včelstev v rozběrných nástavkových úlech, v nichž se dá dosáhnout silnějších a tedy výkonnějších včelstev, než v našich klasických úlech při klasických způsobech ošetřování. Druhou velkou výhodou nástavkových úlů je značná úspora času při ošetřování včelstev v nich chovaných.

Z nástavkových úlů si zvláštní pozornost zasluhují úly nízkonástavkové, které si získaly oblibu našich včelařů. Úly složené jen z nízkých nástavků mají několik předností proti úlům s vysokými rámkami. Tyto přednosti jsou dostatečně známé a doložené zkušenostmi z praxe. Vzhledem ke zvýšenému zájmu včelařů o nízkonástavkové včelaření bude jistě užitečné seznámit se se zkušenostmi některých včelařů při osazování nízkonástavkových úlů.

Nízkonástavkové úly jsem začal osazovat včelami poprvé v roce 1978. Zhotovil jsem si nástavky podle návodu p. Boháče (Včelařství 1976), tedy jednostěnné na 10 rámků 390 mm krát 170. Dno má 100 mm vysoký podmet, k úlu náleží krabicové krmítko na 6 litrů roztoku.

Nejdříve jsem chtěl osadit nástavky tak, že jsem nad utepelený nástavkový úl, nebo nad plodiště Univerzálu, nastavil jednostěnný nástavek s mezistěnami. Včely však na mezistěnách nezačaly pracovat ani po delší době, raději se tísnily na plástech dříve obsazených a zaplodovaných. Tento způsob jsem zkusil ještě jednou s tím rozdílem, že v nastaveném nástavku bylo jen vystavěné dílo (panenské) i se zásobami. Převěsil jsem do něho plást s otevřeným plodem. Přesto matka do tohoto nástavku nepřešla, včely však o převěšený plod pečovaly. Zkušenost ukazuje, že včely, pokud si mohou vybrat, zůstávají v tepledržnější části úlu. Nelze z toho však vyvozovat, že jednostěnný úl je nevhodný pro včely. Již vícekrát bylo pokusně dokázáno, že mezi včelstvy v utepelených a jednostěnných úlech nebyly v řadě sledovaných ukazatelů podstatné rozdíly (USA, Polsko, Skandinávie, SSSR). Tuto zkušenost jsem uvedl záměrně, abych ušetřil zbytečnou práci těm, kdo budou podobné úly osazovat.

Smetení včel

Abych osadil nástavkové úly, musel jsem použít radikálnější způsob. Do nových nízkonástavkových úlů jsem umístil smetenec, popřípadě roj. V tomto případě však mělo nové včelstvo málo času na vybudování díla a zesílení do zimy. Proto jsem dále používal metodu smetení včelstva ze starého úlu do nástavkového. To jsem dělal koncem května až v 1. polovině června při snůšce z řepky, nové včelstvo pak mělo víc času se koncem sezóny přizpůsobit novému úlu.

Postupoval jsem takto: starý úl jsem přenesl na nové dočasné stanoviště a nový se dvěma nástavky mezistěn (místo jedné mezistěny jsem vložil stavební rámek), s nízkým dnem nebo s vysokým dnem se stavební zábranou jsem postavil na místo starého. Vyhledal jsem matku a přemetl asi polovinu včel do nástavků, nakonec jsem vpustil matku. Večer jsem smetené včelstvo začal pokrmovat

cukerným roztokem 1:1. Ve starém úlu jsem včelám zabezpečil vodu (nemělo létavky).

S podněcováním nového včelstva jsem pokračoval v dávkách 0,5-1 kg denně (podle snůšky). Asi po 10 dnech jsem zkontroloval, jak včely stavějí a jak je zaplodováno. Zároveň jsem z odstaveného úlu smetl $\frac{1}{2}$ – $\frac{2}{3}$ včel a připojil je k novému včelstvu, aby mohlo rychleji pokračovat ve svém vývoji. Ve starém úlu byly nevyužity. Krmení pokračovalo. Po dalších 14 dnech, kdy byl ve starém úlu vylíhnutý všechen plod, jsem po vychycení náhradní mladé matky, kterou si včely mezitím vychovaly, smetl a připojil zbytek včel k novému včelstvu. Připojit včely je nejlépe navečer vysypáním do prázdného nástavku s otevřeným očkem nad včelstvo, oddělené proděravělými novinami. Nástavek se další den odstraní.

Při druhém přidání včel, nebo při kontrolní prohlídce o týden později, je potřebné zkontrolovat postup stavby a pro její urychlení zaměnit navzájem oba nástavky a přisunout v nástavcích nevystavěné mezistěny blíže k plodu. Při dalších prohlídkách provádíme totéž s panenskými plásty s cílem, aby bylo co nejvíce postaveného díla minimálně jednou, lépe 2 až 3× zaplodováno. Krmíme podle stavu zásob tak, abychom matku nebrzdili v kladení. Nevhodné matky včas vyměníme některým ze způsobů, kdy nevzniká velká mezera v plodování. Byla-li v době osazování nového úlu snůška, lze po likvidaci starého včelstva vytočit z něho med, který nahradí část ztraceného výnosu.

Jen některému včelstvu lze přidat ještě třetí nástavek s mezistěnami. To za předpokladu, že dobře obsedá oba nástavky a chce dále stavět - pokračuje snůška. Do přidaného nástavku přemístíme dva plásty otevřeného plodu pro jeho rychlejší obsazení. Třetí nástavek umístíme nahoru.

Popsaným postupem získáme do srpna mladé včelstvo, schopné přezimování. Před dokrmením na konečné množství zásob provedeme v srpnu podrobnější prohlídku a úpravu včelstva takto: do horního nástavku umístíme převážně tmavší plásty se zásobami, do jeho středu můžeme umístit několik plástů staršího plodu. Zbývající plod umístíme do spodního nástavku, kde při stěnách ponecháme případné panenské plásty. Dbáme na to, aby co nejvíce pylu bylo v místě budoucího zimního hroznů včel. Podobně uspořádáme i včelstvo ve třech nástavcích. Při prohlídce odhadneme současně i množství zásob. Nízké dno vyměníme za vysoké. Nejpozději před dokrmením posledních dávek upravíme rozmístění oček (lépe dřívě). Má-li včelstvo jen dva nástavky, otevřeme očko v prvním, má-li 3 nástavky, otevřeme očko ve druhém nástavku (číslovány odspoda nahoru).

Jednou ze základních podmínek zesílení včelstva je dobrá pylová pastva, protože jsme včely přemetli na mezistěny a jsou bez pylu. O úspěchu tedy rozhodují také pastevní podmínky stanoviště. Jestliže v době osazování nových úlů máme už včelstva ve stejných nástavkových úlech, odebereme od nich v období přebytku pylu několik pylových plástů a přidáme je nově vytvářeným včelstvům. Urychlíme tak proces jejich tvorby. Podobně můžeme včelstvům pomoci přidáním třetího nástavku s již vystavěnými a dřívě zaplodovanými plásty, ale až po vystavění mezistěn a zaklazení panenských plástů v obou nástavcích a po úpravě plodiště. Nejlépe je umístit ho jako třetí ode dna. Po jeho přidání nakrmíme včelstvo několika většími dávkami roztoku (asi 10 kg).

Taková včelstva jsou připravena na přezimování. Před hlavní česna ještě umístíme proužek drátěné mřížky proti myším, zajistíme klidné zimování a můžeme se připravovat na jaro.

Abychom urychlili jarní rozvoj, je výhodné včelstva podněcovat pylovými náhražkami. Jaké použijeme a kdy je začneme podávat, záleží na více podmínkách.

Důležité je nepřestat podněcovat až do začátku přírodní snůšky, jestliže jsme už s podněcováním začali.

V roce 1980, kdy jsem včelstva vyzimoval převážně ve dvou nástavcích, stavěla již v dubnu trubčinu v podmetu při současném podněcování. Taková včelstva musí stavět, protože pro ně nemáme vystavěné dílo.

Při dobré včelařově péči nově vytvořená včelstva v nízkonástavkových úlech ve druhém roce zesílí a přizpůsobí se postupně novému úlovému prostředí. Můžeme je už tedy zazimovat ve čtyřech nástavcích, očko pak otevřeme ve třetím nástavku.

Spojování

V loňském roce, kdy jsem už vytvářel méně nových včelstev v nástavkových úlech a měl jsem tedy relativně více včelího materiálu, jsem použil druhou - rychlejší metodu osazení úlu. Jde o metodu spojování včelstev, jak ji velmi dobře popsal dr. Ptáček ve Včelařství č. 7/1981. Tedy jen stručně: v červnu jsem podle prvního způsobu osadil několik nástavkových úlů. Kromě toho jsem využil některá manipulační včelstva (vyzimované oddělky) k dočasnému osazení několika nástavkových úlů. Všechna tato včelstva stavěla mezistěny a usměrňoval jsem je tak, aby zaplodovala co nejvíce nového díla. Koncem července až v srpnu jsem včelstva spojil tak, aby nově vytvořená měla vždy čtyři nástavky. Někde jsem spojení využil pro současnou výměnu matky, například k "červnovému" včelstvu, které se rozrostlo do srpna na tři nástavky, jsem po odstranění nevhodné matky připojil přes noviny jeden nástavek od pomocného včelstva s mladou matkou. Asi za týden jsem nová včelstva uspořádal podle dříve popsaného návodu a brzy nato dokrmil na 30 kg zásob.

Tento způsob lze obměnit následovně: na tři nově vytvářená včelstva máme jedno včelstvo manipulační, které může mít i méně kvalitní, ale plodnou matku. Manipulační včelstvo necháme za stálého podněcování dorůst na tři, popřípadě na čtyři nástavky, a vždy po jejich zaplodování odebereme nástavek s plodem a mladuškami, ale bez matky a připojíme k jednomu ze tří vytvářených včelstev. K rychlejšímu zaklazení nástavku můžeme využít omezení matky mřížkou na část úlového prostoru, například na dva spodní nástavky. Jestliže nástavek s plodem přidáváme včelstvu na stejném nebo blízkém stanovišti, přisypeme k němu z dalšího nástavku ještě mladušky, protože část včel se po spojení vrátí. Nástavek s plodem připojujeme, až když je v něm většina plodu zavíčkována.

Po odebrání nástavku plodu manipulačnímu včelstvu přidáme hned další nástavek, buď s mezistěnami nebo se soušemi, třeba panenskými - urychlíme tak obsazení a zaplodování nástavku. Z téhož důvodu do něho vždy převěsíme ještě dva plodové pláсты s otevřeným plodem z jiného nástavku. Nový nástavek postavíme na poslední nástavek s plodem. Celkem by nám takové včelstvo mělo "vyrobit" šest nástavků plodu, zásob a včel. Zužitkujeme je asi do poloviny srpna postupným připojením všech jeho nástavků k novým včelstvům.

K manipulačnímu včelstvu můžeme vhodně připojit různé skupiny včel, například roje, zbytky smetenců, které zůstanou při plnění chovných úlů, přidat osazenstva plemenáčů při jejich rušení, atd. V loňském roce jsem s výhodou využil při tvorbě nových včelstev dvě taková včelstva a zkušenosti s tímto způsobem mám velmi dobré.

Několik manipulačních včelstev popsaného typu je výhodné mít vždy, i když už stav včelstev nerozšiřujeme. Můžeme jimi posílit zaostávající včelstva, která se zcela zákonitě vyskytují na každé včelnici, použít pro chov matečnicků, produkci mladušek do chovných úlů, pro uchování nadprodukce oplozených matek po

rozdělení na menší jednotky, pro výměnu matek v produkčních včelstvech přidáním mladé matky s celým nástavkem a najdou se i další možnosti jejich využití.

Když nástavky vybavuji mezistěnami, dávám asi do poloviny počtu nástavků po jednom stavebním rámku, na druhé až čtvrté místo od stěny. Včelstva pak mají po 1 - 3 trubčích plástech, které na zimu nevyjímám, není to nutné. Včely tak mají možnost začít s odchovem trubců na jaře v době, kdy jim to podmínky dovolují. Zabezpečí se tím biologická rovnováha včelstev. Odchov trubců signalizuje dobrou kondici včelstva, jeho dobrý výživný stav.

Nová včelstva v nízkonástavkových úlech se během 2 - 3 sezón vyvinou v kvalitní, silná a produktivní včelstva, schopná dávat vysoké užitky. Jsou zdravá, je s nimi méně práce, čemu napomáhá i plná rozběrnost úlu a možnost manipulovat s celými nástavky. Práce s takovými silnými, vitálními včelstvy je radostná. Pro správné ošetřování včelstev mají nejlepší předpoklady úly nízkonástavkové.

[Vyšlo ve: Včelařství 1982, č.11, str. 246-248]